

¹Төлешова Ұ.Б., ²Болатқызы Т.

¹Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ., e-mail: ulmekentoleshova@mail.ru

²магистр, №159 гимназияның педагог-психологы, Қазақстан, Алматы қ.,
e-mail: tanko_94_94@mail.ru

СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН КЛУБТЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕР АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мақала студенттердің шығармашылық ойлау қабілетін дамытып, олардың дербес зерттеуші қызметіне жақындай түсуіне ықпал етеді. Шығармашылық – бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам ой түйіндеп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйрену керек. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу адамның рухани күшін нығайтып, өзін-өзі табуына көмектеседі. Өйткені, адам туынды ғана емес, сол туындыны жасаушы, тудырушы деп білеміз. Шығармашылық іс-әрекеттің негізгі белгілері болып адамның тіршілігін қамтамасыз ете отырып, оның қабілеттіктеріне негізделген. Қазіргі таңдағы оқушының шығармашылық әрекетін педагогикалық және психологиялық тұрғысынан жан-жақты зерттеулер көбеюде. Өйткені, қоғамның тәжірибесі шығармашылық жетістік тұлғалық емес, әлеуметтік мағынаға ие болғандығын мойындап, психологиялық-педагогикалық ойлардың осы мәселеге назар аударылып, көмек берілу тиіс.

Түйін сөздер: шығармашылық іс-әрекет, қабілет, талант, белсенділік, дарын, клуб, клубтық жұмыстар, шығармашылық белсенділік, студенттер клубы.

¹Toleshova U., ²Bolatkyzy T.

¹Candidate of Pedagogical Sciences, docent, Al-Farabi Kazakh National University,
Kazakhstan, Almaty, e-mail: ulmekentoleshova@mail.ru

²psychologist of the gymnasium №159, Almaty, Kazakhstan

Formation of Creative Activity of Students Through Club Activities

The article is devoted to the development of students' creative abilities through independent activities, including participation in the club work of the university. Creativity is the human desire for self-realization in life. The development of a person's creative abilities strengthens a person's spiritual strength, helps to find his own way in life, to realize himself. The main feature of creative activity is associated with the development of human abilities. Creative achievements are not only personal results, but contribute to the development of society as a whole. The purpose of the article is a theoretical and practical substantiation of the creative activity of students in the conditions of the club work of the university.

Based on the analysis of the literature, the objectives of the students' club work were determined, the history of the development of club work was briefly disclosed. The task of experimental and pedagogical work was to develop the creative activity of students in club work. 106 students of the specialties "Pedagogy and Psychology", "Social Pedagogy and Self-Cognition" of Al-Farabi Kazakh National University took part in the experimental and pedagogical work, including 47 students in the experimental group and 59 students in the control group. when questioning, 38 % of students reported that they were participating in the university's club activities, and 68% did not answer whether they were participating in club activities.

At the same time, 64% of respondents said that they are engaged in extracurricular free time acting, developing a culture of speech, making creative works, actively speaking, meeting celebrities, organizing concert events and much more. A program of activities of the student club "Shabyt" was developed, the students participated in the work of the club "Shabyt".

Key words: creative activity, abilities, talent, club, club work, student club.

¹Төлешова Ұ.Б., ²Болатқызы Т.

¹кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и образовательного менеджмента, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: ulmekentolshova@mail.ru
²педагог-психолог гимназии №159, Казахстан, г. Алматы, e-mail: tanko_94_94@mail.ru

Формирование творческой активности студентов посредством участия в клубной деятельности

Статья посвящена развитию творческих способностей студентов через самостоятельную деятельность, в том числе участие в клубной работе университета. Творчество – это стремление человека к самореализации в жизни. Развитие творческих способностей человека укрепляет духовную силу человека, помогает найти свой путь в жизни, реализовать себя. Главная особенность творческой деятельности связана с развитием способностей человека. Творческие достижения являются не только личными результатами, но вносят вклад в развитие общества в целом. Цель статьи – теоретическое и практическое обоснование творческой деятельности студентов в условиях клубной работы университета. На основе анализа литературы были определены цели клубной работы студентов, кратко раскрыта история развития клубной работы. Задача опытно-педагогической работы заключалась в развитии творческой активности студентов в клубной работе. В опытно-педагогической работе приняли участие 106 студентов специальностей «Педагогика и психологии», «Социальная педагогика и самопознание» Казахского национального университета им.аль-Фараби, в том числе 47 студентов в экспериментальной группе и 59 студентов в контрольной группе. При анкетировании 38% студентов всей выборки ответили, что участвуют в клубной деятельности университета, а 68% не дали ответа. В то же время 64% респондентов заявили, что занимаются во внеурочное свободное время актерским мастерством, развитием культуры речи, изготовлением творческих работ, активно выступают, встречаются со знаменитостями, организуют концертные мероприятия и многое другое. Была разработана программа деятельности студенческого клуба «Шабьт», студенты участвовали в работе клуба «Шабьт».

Ключевые слова: творческая деятельность, способности, талант, клуб, клубная работа, студенческий клуб.

Кіріспе

Шығармашылық, ең алдымен, қажырлы да азабы мол еңбек және сонымен бірге адамның барлық дене және рухани күшін барынша жұмсауды қажет ететін шабытты еңбек. Шынайы шығармашылық әрқашан да қоғам үшін пайдалы да мәнді нәтиже береді.

Шығармашылық деңгейіміз – әлеуметтік себеп-шарттан туындайтын қызмет. Шығармашылықтан адамның көптеген психикалық сапалары ашылады, жеке адамның ішкі мазмұны көрініс береді. Шығармашылықтың процесс кезінде адамның психикалық әрекеті барынша жоғары деңгейде өтеді. Бұл жеке адамның интеллектуалдық, эмоциялық, еріктік күшіне жатады. Шығармашылық – ең алдымен, қажырлы да азабы мол еңбек және сонымен бірге адамның барлық дене және рухани күшін барынша жұмсауды қажет ететін шабытты еңбек болып табылады. Шынайы шығармашылық әрқашан да қоғам үшін пайдалы да мәнді нәтиже береді. Шығармашылықтың елеулі жақтары – беріле әуестену және талпыну. Беріле әуестенген адам үшін шығармашылық өмір мәніне айналады. Шығармашылыққа берілу оның нәтижесі бұ-

кіл халықтық қолдау тапқанда күшейе түседі. Шығармашылық шынайы болу үшін шабыт керек. Шабыт – бір жағынан жоғары жетістігімен, екінші жағынан адамның күш-қуатының зор өрлеуімен, беріліп іс-әрекет жасауымен сипатталады.

Белгілі ғалым П.И. Чайковский шабытты ерекшеліктеріне қарай сипаттайды. Олар төмендегідей:

Шабытты күй қойылған мәселені шығармашылықтықпен шешу үшін құмарта және табандылықпен ұмтылғыш адамда пайда болады. Шабыт – жалқауларға жоламайтын, оның есігін ашпайтын қонақ»;

Шабытты күй ой мен бейне қозғалыстарының жеңілдігімен олардың айқын әрі молдығымен, тебіреністердің тереңдігімен сипатталады;

Шабытты күй аясында таным процесінің бәрі жемісті өтеді. Ерік ой мен әрекет тәртібін қамтамасыз етін отырады (Читякова, 1984) [1] деп ойын тұжырымдайды.

Шығармашылық мәселесін қарастыруда «қабілет», «талант», «белсенділік», «дарын» ұғымдарын айналып өтуге болмайды. Біздің ойымызша, таланттылық арнайы іс-әрекетте жоғары нәтижеге жетсе, дарындылық ақыл-ой қызметінің ең жоғары дәрежесімен

сипатталады. Шығармашылық сөзінің төркініне назар аударсақ, «шығару», «іздену», «ойлап табу» дегенге саяды. Демек, бұрын тәжірибеде болмаған жоқ нәрсені ойлап, жетістікке қол жеткізу деген сөз. Шығармашылық – бүкіл тіршілік көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге жеткен жетістіктері, сол шығармашылықтың нәтижесі. Бұған бүкіл халықтың әдеби мұрасы немесе жеке тарихи тұлғаның шығармашылығы арқылы қол жеткізуге болады. Шығармашылықтың негізгі элементі туралы қабілет туралы мәселені орта ғасырда әл-Фараби айтқан болатын. «Әрбір адам, деймін мен, өз өмірінің басында-ақ жартылысында қабілетті болады, соның арқасында оның әрекеттері жан аффектілері және ақыл-парасаты тиісінше жақсы болады немесе жақсы болмай шығады» – деген болатын.

Ы. Алтынсарин өз шығармаларында ол қабілеттің еңбек үстінде қалыптасып дамитындығын айтса, ал әрекет – еңбектің жай формасы ретінде түсіндіреді. Еңбек – аса күрделі процесс. Ол екі түрде дамиды, біріншісі – дене еңбегі, екіншісі – ой еңбегі (Монтень, 1991: 114) [2] – деген.

М. Монтень шығармашылық іс-әрекетінде оқытушының басшылық рөлінің маңыздылығына былай тоқталған: «Оқушы мұғалімнен алған білімін түгел сүзгіден өткізіп, өз бетінше талдау жасауы қажет. Соның нәтижесінде оның білуге құштарлығы дами түсетіні сөзсіз» [3:114] деген.

Мақаланың мақсаты: Студенттердің шығармашылық іс-әрекет белсенділіктерін клубтық іс-әрекеттер арқылы теориялық және тәжірибелік негіздеу.

Әдістері: теориялық, философиялық, психологиялық, педагогикалық, мәдениеттану, әдебиеттерге талдау жасау, сауалнамалар, тесттер жүргізу нәтижесін анықтау.

Әдеби шолу

Қазіргі еліміздің жоғары оқу орындарындағы оқыту процесі студенттердің шығармашылық ойлау қабілетін дамытып, олардың дербес зерттеуші қызметіне жақындай түсуіне ықпал етеді. Барлық уақытта педагогикалық қызмет пен ғылымды бір-бірімен ұштастыра жүргізудің маңызы зор. Сол себепті жоғары мектептердің ғылым мен мәдениетті дамытудағы рөлін арттыруды біздің қоғам басты мақсат етіп отыр.

Қазіргі қоғамды гуманизациялау – ХХІ ғасырдағы ғаламдық ғылыми мәселе десек те болады. Қазірдің өзінде, оның дамуының бүгінгі кезеңінде бұл тенденция адамдық фактордың анықтаушы рөлімен көрсетіліп отыр. Осы

фактор феноменологиясында шығармашылық қызығушылық басым және оның негізгі құраушысы болып табылады. Шығармашылық туралы алғашқы ойларды біз ежелгі философтар еңбегінен табамыз. Аристотель өзінің еңбектерінде жаңа білімдердің пайда болуын логикалық ой түйіндеулер, алгоритмін құру жолымен түсіндіруге тырысады. Адамзат баласының алға қарай сатылап өркениетке жетуі әр адамның іс-әрекеттегі жаңашылдығына, жаңаны ойлап табуына, шығармашылық болмысына байланысты. Ал шығармашылық іс-әрекет, жаңашылдыққа бағыттылық тек қана шығармашылық қызығушылықтан бастау алады. Шығыстың ұлы ойшылы Әбу Насыр әл-Фараби «Бақытқа жол сілтеу» атты трактатында адамның бақытқа жетудегі бірден бір жолы – адамның ой белсенділігі, интеллектінің дамуы, логикалық жаттығулар мен сабақтар нәтижесіндегі шығармашылық ізденістері деген тұжырымдары зерттеліп отырған мәселенің әрқашанда, әр заман талабына сай туындап отыратындығы және оның өміршең, үздіксіз процесс екендігінің дәлелі. Демек, шығармашылық – үздіксіз және адамзат баласын прогрессивті түрде ілгері қарай жетелейтін үрдіс.

Шығармашылық іс-әрекет мәселесін ғалымдар әр сала бойынша әлі де үздіксіз талданып, талқыланып келеді. Шығармашылық қабілеттер адам табиғатында әуел бастан-ақ бар деп айтуға болады. Бұл жайында көптеген ғылыми зерттеулерде дәлелденген болатын және де түрлі ғылым салалары бойынша зерттеулерді қарастырып өтсек.

Шығармашылық – бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам ой түйіндеп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйрену керек. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу адамның рухани күшті нығайтып, өзін-өзі тауына көмектеседі. Өйткені, адам туынды ғана емес, сол туындыны жасаушы, тудырушы деп білеміз. Шығармашылық іс-әрекеттің негізгі белгілері болып адамның адамның тіршілігін қамтамасыз ете отырып, оның қабілеттіктеріне негізделген.

Ғалымдардың ішінде Э.К. Сэт шығармашылық белсенділік ұғымын эмоционалдық, еріктілік, интеллектуалдық қасиеттердің және процестердің күрделі бірлігі ретінде қарастыруды ұсынады. Шығармашылық белсенділіктің сыртқы көрінісін ол ынталылық, дербестілік, эмоционалдық, істеген ісіне саналы түсінік деп есеп-

тейді және олардың негізіне адамның қоршаған болмысқа деген өзінің дәлелді, саналы пікірінің болуына көмектесетін дербестілікті жатқызады. Осындай көзқарасты Г.И. Патяко да ұстанады. Ол шығармашылық белсенділік – субъектінің қойылған тапсырмаларды шешуде жаңа бағыттарды пайдалануға талпынысы. Бұл өздігімен дербес проблеманы айқындай білу іскерлігінде және алынған білімді тірек ете отырып, оларды жаңа жағдайларда пайдалану іскерлігінде байқалады деп дәлелдейді (Сэт, 1970) [4].

Шығармашылық белсенділік түсінігінде екі көзқарас бар. Біріншісі, объективті жаңалықпен байланысқанның және әлеуметтік маңызы бардың бәрін шығармашылық белсенділік деп түсінеді. Екінші көзқарас оқу әрекетінің шығармашылықпен үйлестірілгенін атап көрсетеді, өйткені студент үшін оқу жұмысының қайсыбір түрі болмасын жаңалықпен байланысты, сол себепті студенттерді оқу-танымдық әрекет барысында ұйымдастырылған кәсіби білімді, іскерлік пен дағдыны шығармашылықпен қабылдауға үйрету қажет. Әрине, студенттер оқу процесінде күнбе-күн жаңалық ашады дегуге болмайды, әйтсе де олар білімнің жаңа қырын өздігімен тани отырып оны өзі үшін жасауы керек. Шығармашылық-әлеуметтік себеп-шарттан туындайтын қызмет. Шығармашылықтан адамның көптеген психикалық сапалары ашылады, жеке адамның мазмұны көрініс береді. Шығармашылық үдеріс кезінде адамның психикалық әрекеті барынша жоғары деңгейде өтеді. Бұл жеке адамның интеллектуалдық, эмоциялық, еріктік күшіне жатады. Шығармашылық – ең алдымен, қажырлы да азабы мол еңбек және сонымен бірге адамның барлық дене және рухани күшін барынша жұмсауды қажет ететін шабытты еңбек болып табылады. Шынайы шығармашылық әрқашан да қоғам үшін пайдалы да мәнді нәтиже береді. «Шығармашылық» сөзінің төркіні – «шығару», «іздену», «ойлап табу» деген мағынаны білдіреді. «Шығармашылық» ұғымын көптеген ғылымдар қарастырып өткен. Соңғы жылдары шығармашылықты зерттейтін ғылым туралы сұрақтар пайда бола бастады, яғни – эвристика («эврика» – мен таптым). Архимедтің гидростикасының негізгі заңын ашқан мезетте айтқан сөзі. «Эврика» – сәтті ой, идея пайда болғанда және «нұрлану» кезінде айтылатын қуанышты білдіретін сөз. Эвристика ғылымына келер болсақ, оның зерттеу ауқымы өте кең: шығармашылықтың ерекшеліктері, құрылымы, шығармашылық процесінің кезеңдері, типтері, ғылыми шығармашылық пен көр-

кем шығармашылықтың қатынасы, болжаулар мен кездейсоқтықтың ролі туралы, таланттылық туралы, шығармашылықтағы мотивация мен жеке факторлардың ролі, шығармашылық белсенділігі жоғары болатын адамның жасы, ғылым мен шығармашылықтағы ойлау стилі, эвристикалық әдістер мен ойлаудың ролі және тағы басқалары деп қарастырады. Шығармашылық елеулі жақтары – беріле әуестену және талпыну. Беріле әуестену адам үшін шығармашылық өмір мәніне айналады [5] (Овчарова, 1982; Толешова, 2008). Шығармашылыққа берілу оның нәтижесі бүкіл халықтық қолдау тапқанда күшейе түседі.

Шығармашылық адамның көптеген психикалық сапалары ашылады, жеке адамның ішкі мазмұны көрініс береді. Шығармашылықтың үдерісі кезінде адамның психикалық әрекеті барынша жоғары деңгейде өтеді. Бұл жеке адамның интеллектуалдық, эмоциялық, еріктік күшіне жатады. Шығармашылық, ең алдымен, қажырлы да азабы мол еңбек және сонымен бірге адамның барлық дене және рухани күшін барынша жұмсауды қажет ететін шабытты еңбек болып табылады. Шынайы шығармашылық әрқашан да қоғам үшін пайдалы да мәнді тәжірибе береді.

Студенттің шығармашылық қабілетін тәрбиелеуде оның қызығушылығын оятудың әдіс-тәсілдерімен қатар алуан түрлі тарихи және осы заманғы деректерді жүйелеудің, тұжырымдардың жеке құжаттарды жан-жақты сын тұрғысынан талдай білудің өзіндік зерттеу әдіс-тәсілдерін үйрету, тұлға бойына дарыту оқушының соңғы технологиялық үдерістерді пайдалануына байланысты. Студент қазіргі уақыттағы қоғамның даму мәселелеріне қорытынды жасайды және шығармашылықпен дәйектей отырып, өзіндік тұжырым жасайды. Шығармашылық мәселесін қарастыруда «қабілет», «талант», «белсенділік», «дарын» ұғымдарын айналып өтуге болмайды. Қабілеттілік – қандай да бір немесе бірнеше әрекетті жемісті атқарудағы психикалық қасиет. Ал, дарындылық – адамға білім беруде туа біткен алғырлық қасиеттердің тәрбие жүйесіндегі әдіс-тәсілдерімен бірлесе келіп, жеке тұлғаны қалыптастыруда ықпал етудің нәтижелі көрінісі. Белсенділік – қоршаған ортадағы ақиқат шындық пен өзара қимыл өлшемі, кез келген әрекеттің немесе қимыл-қозғалысы орындалуындағы өнімділігі және қарқындылығы. Талант – адамды басқа адамдардан ерекшелендірін тұратын қасиет.

Сондай-ақ, студенттердің шығармашылық

қабілеттерін кураторлық сағаттарда, әртүрлі іс-шараларды жүргізу арқылы да дамытуға қазіргі таңда мол мүмкіндіктер бар. Сол мүмкіндіктерді тиімді пайдаланып студенттердің уақытын шығармашылық қабілетін дамытуға бағыттау оқытушының тікелей міндеті және оны іске асыру тиіс. **Клубтарды ұйымдастыру мақсаты** – студенттердің және дарынды жастардың дарындылығы мен шығармашылық қабілеттерін дамыту, тәжірибелік іс-әрекеттер, іскерлік пен дағдыны қалыптастыру, ғылым мен техникаға деген қызығушылығын арттыру болып табылады. Студенттерді әр түрлі іс-әрекетке тартатын, қоғамдық пайдалы еңбекке баулитын ең маңызды формалардың бірі – әр түрлі клубтық бірлестіктер. Клубтың жұмыстары студенттердің жалпы және арнайы білімдерін кеңейтуге көмектеседі.

Клуб жұмысы нәтижелі болуы үшін:

- белгілі жоспар бойынша;
- клубтың әрбір жұмысы мұқият ойластырылып дайындалған;
- клубқа қабылданған әрбір қатысушының

жалпы даму деңгейі, қызығушылықтары мен бейімділіктері ескерілуі қажет (Жунусова Л., 2015).

«Клуб» сөзінің шығу тегіне тоқталатын болсақ, орыс тіліне ағылшын тілінен XVIII ғасырда енген болатын және «адамдар бірлестігі» деген мағынаны білдіреді. Клубтың ерекшелігі – ортақ қызығушылықтары негізінде біріккен адамдардың ұйымшылдығы мен ынтымақтастығын білдіреді. Алғашқылардың бірі болып 1905 жылы С.Т. Шацкийдің басшылығымен Ресейде балалар клубтары ұйымдастырылған. Оның ойынша клубтардың негізгі идеясы – «бала табиғатына негізделген талаптарға сай құрылған балалар өмірін ұйымдастыратын орталықтың болуы». Онда ең бастысы:

Балалардың өзін-өзі басқаруы;

Өздігінен әрекет жасай білуі;

Шығармашылық қабілеттердің дамуы болып табылады [7] (Жарков, 2000).

1-кесте – Клубтық іс-әрекеттер түсінігінің, ресей психоло-

гиялық-педагогикалық әдебиеттерінде талдануы

Кезең	Сипаттамасы
XIX ғ. аяғы 1917 ж.	Клуб – балалардың өз күштерімен қалыптастырған көпше балаларының бірлескен ортасы немесе мекемелері бола тұра балалардың ұйымдасуына көмектесетін орта (С.Т. Шатский). Клубтық іс-әрекеттер өзін-өзі басқару принциптерін таңдау мүмкіндігін, қызығушылығын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Клуб – балалардың бірлесуі, бос уақыттарын тиімді ұйымдастыру үшін құралған ғылыми және шығармашылық орта деп тұжырымдайды. (А.П. Пиукевич).
1917-1936 ж.	Клуб – балалар мен жасөспірімдердің мектептен тыс уақытын ұйымдастыру үшін қызығушылықтарының ортақ нүктеге тоғысуы. Дегенменде, ең алдымен ортақ қызығушылықтар үйірмелерден құрылып, содан соң ғана клубқа айналған тиімді деп көрсетеді. (А.Ф. Родин). Клуб – бұл үйірме. (А.С. Макаренко). Клуб – кең құрылымдық функциялардың кең диапазонды нақты бірлестіктердің еркін таңдалған іс-әрекеттер. (Э.Г. Костяшкин)
XX ғ. 60-80 жж.	Бұл жылдары клуб сөзінің аясы тарылды, яғни «қызығушылықтар үшін», «бірлестік», «үйірме» ұғымдарына тоқтау қойыла бастады, қолдану аясы тарылды. Үйірменің жұмысы бойынша үлкен көлемдегі арнайы қабілеттер (музыка, техникалық, актерлік клубтар) байланысты болса, ал клубтың барлық қатысушылары түрліне іс-әрекет түрлерімен қызығушылық танытып бірігулеріне болатын болды.
90 ж.	Жаңа талаптарына сай XIX ғ. зерттеу нәтижелері бір жерге тоғыса бастады және клубтық мәдениет қалыптаса бастады. Яғни, клубтық мәдениет дегеніміз – сабақтан тыс уақытта ғана айналысатын ойын-сауықтық бағдарлама емес, шығармашылық іс-әрекет нәтижесін жеке өмірінің аясында кеңінен қолдану жағдайында қарастыру керек деген болатын. Клубтық үдерістік жұмыс барысында қолданылатын іс-әрекеттердің барлығы дерлік, клуб мүшелеріне қанағаттандыру мен қуаныш әкеледі. Демек, дәл осы қырынан психология ғылымында қарастыру үлкен мүмкіндіктер мен түркілердің әсер етуіне әкеледі.

Біздің зерттеуіміздің әдіснамалық негізі ретінде жүйелілік тұғыр (Б.Г. Ананьев, Э.Г. Юдин, В.Н. Садовский, М.С. Каған, В.Г. Афанасьев, Д. Урсул және т.б.); тұлғалық тұғыр (В.В. Сериков, В.А. Слостенин, И.С. Якиманская және т.б.); іс-

әрекеттік тұғырға (Н.В. Кузьмина, Т.Г. Браже, Л.С. Рубинштейн, Л.Ф. Спиринов және т.б.); мәдениеттанымдық (Н.Я. Данилевский, Е.В. Бондаревская, И.Ф. Исаев, Б.С. Гершунский, Н. Ханс) тұғырларына сүйендік [8].

2-кесте – Студенттердің шығармашылық белсенділігін клубтық іс-әрекеттер арқылы қалыптастырудың әдіснамалық тұғырлары

№	Тұғырдың атауы	Студенттердің шығармашылық белсенділігін клубтық іс-әрекеттер арқылы қалыптастыру аясындағы мазмұны
1	Жүйелілік тұғыр (Б.Г. Ананьев, Э.Г. Юдин, В.Н. Садовский, М.С. Каган, В.Г. Афанасьев, Д. Урсул және т.б.)	Тұлғаның кәсіби дайындығын жүйелі және кәсіби компоненттер бірлігінде жүргізу.
2	Тұлғалық тұғыр (В.В. Сериков, В.А. Слостенин, И.С. Якиманская және т.б.)	Тұлғаға субъект ретінде қарау. Тұлғаның өзіндік ерекшелігіне бағыттай отырып, оның әлеуетін, өзіндік сапаларын аша білуге және дамытуға бағдарлау.
3	Әрекеттік тұғыр (Н.В. Кузьмина, Т.Г. Браже, Л.С. Рубинштейн, Л.Ф. Спирин және т.б.)	Тұлғаның өздігінен мақсат қоя білуі, іс-әрекетін жоспарлауы, орындауы, нәтижеге жете білу.
4	Мәдениеттанымдық (Е.В. Бондаревская, И.Ф. Исаев, Б.С. Гершунский және т.б.)	Тұлғаның мәдени қалыптасқандығы, дамығандығы, білімділігі, адамдар арасындағы қатынастағы мәдениеттілік нәтижесі.

Нәтижесі және талқылау

Клубтық іс-әрекеттерді ұйымдастыру кезіндегі студенттердің шығармашылық белсенділіктерін қалыптастырудағы педагогикалық эксперимент жұмысының **мақсаты**: жоғары оқу орындарындағы студенттердегі шығармашылық белсенділікті клубтық іс-әрекеттер арқылы қалыптастыру болып табылады. Педагогикалық экспериментті ұйымдастыруда оның белгілі ережелерін сақтауға талпындық:

1. Тұлғаның (студент, білім алушы т.б.) жеке басына, денсаулығына нұқсан келтірмеу;

2. Зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес зерттеуге қатысушыларды іріктеу және эксперименталдық базаның сәйкестігін анықтау;

3. Зерттеу әдістерін – оқу барысында және тәрбие үрдісін жетілдіру бағытында қолдану.

Клубтық іс-әрекеттер арқылы студенттердің шығармашылық белсенділігін анықтаушы экспериментінің міндеттері:

– Эксперименталдық базаны белгілеп, эксперименттік және бақылау топтарын анықтау;

– Клубтық орталық түрлерін анықтау;

– Студенттердің пән сабақтары бойынша шығармашылық белсенділік жағдайларының жөйін анықтау;

– Студенттердің шығармашылық белсенділігін клубтық іс-әрекеттер арқылы қалыптастырудағы бастапқы деңгейлерін анықтау;

– Білім алушылардың шығармашылық белсенділігін клубтық іс-әрекет арқылы қалыптастыру мүмкіндіктерін анықтау.

Анықтау эксперименті бойынша жоғарыда көрсетілген міндеттерді келесідей анықтап алдық.

Алғашқы міндет негізінде эксперименталдық база ретінде әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың

«Философия және саясаттану» факультетінің «Педагогика және психология» және «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» мамандықтарының 2-3 курс студенттерінен эксперименттік және бақылау топтары түзілді.

Екінші міндет негізінде клубтық іс-әрекеттердің түрлерін анықтау эксперименталдық базаның материалдық мүмкіндіктеріне, зерттеу жұмыстарының теориялық негіздеріне байланысты болды.

Үшінші міндет негізінде студенттердің шығармашылық деңгейлерін анықтауда болашақ педагогикалық қызметтеріне байланысты оқу сабақтарынан тыс клубтық іс-әрекеттерді ұйымдастыра білуі керек.

Төртінші міндет негізінде жоғары педагогикалық оқу орындарындағы студенттердің шығармашылық белсенділігін қалыптастырудағы бастапқы деңгейін анықтау үшін түрлі сауалнамалар, бақылау, әңгімелесу, оқу құжаттарын, студенттердің шығармашылық жұмыстарын талдау әдістерін қолдандық.

Бесінші міндет негізінде жоғарғы педагогикалық оқу орындарындағы студенттердің шығармашылық белсенділігін қалыптастыруда клубтық орталықтардың мүмкіндіктерін анықтап алуға көптеген ғылыми-зерттеу еңбектерін талдау нәтижесі мен тәжірибелік жұмыстарды бақылау, жинақтау, талдау, саралау себеп болды.

Ендеше сол зерттеулер мен педагогикалық іс-тәжірибелер көрсеткендей, студенттердің шығармашылық белсенділіктерін қалыптастыруға клубтық іс-әрекеттердің мынадай мүмкіндіктері анықталды:

– Әр түрлі клубтық орталықтар арқылы студенттердің өзіндік білімін арттыру, шығармашылық белсенділігін дамыту;

– Түрлі бағыттағы клубтық іс-әрекеттер негізінде студенттердің өзіндік жоғары белсенді дүниетанымын және жұмыс аясын кеңейтуі, оқыту үдерісін саралауға, жан-жақты дамуларына, білім мазмұнын ізгілендіруге мүмкіндік алуы;

– Клубтық өзара байланыстар білім алушылар арасындағы қарым-қатынасты одан әрі нығайта түсіп, ойлау көкжиектерін кеңейтін, әрқашан бірлікте болуға, өздері қалаған ортаны қалыптастыруға мүмкіндік беруі;

– Клубтық іс-әрекетті орындау барысында білім алушылар үшін келесідей мүмкіндіктер береді: қоғаммен шынайы байланыс жасауға мүмкіндік береді, әлеуетті ұштастыру жүйесін кеңейтеді, тұлға – қоғам жүйесінің дамуына әсер етеді.

Педагогикалық экспериментке жалпы барлығы 106 студент қатысты, оның ішінде 47 студент эксперимент топқа, 59 студент бақылау тобына кірді.

Шығармашылық белсенділік арқылы клубтық іс-әрекеттердің бастапқы деңгейін айқындау диагностикасы «Педагогика және психология», «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» мамандықтарының 2-3 курс студенттерінің арасында жүргізілді.

Біздер педагогикалық эксперименттің қалыптастыру кезеңінде төмендегідей міндеттерді анықтадық:

– студенттердің клубтық іс-әрекеттер арқылы оқудан тыс уақыт шеңберінде шығармашылық белсенділікті ояту;

– студенттердің шығармашылық белсенділігін қалыптастыруда клубтық іс-әрекеттер түрлерімен айналысуға, мән-мағынасын терең ұғынуға мүмкіндік туғызу;

– клубтық іс-әрекет барысында алған білімдерін өмір сүру барысында, тәжірибеде шығармашылықпен қолдана білуге дағдыландыру;

– студенттердің шығармашылық жұмыс барысында белсенділігін арттыру үшін клубтық іс-әрекет түрлерін кеңінен орындауға мүмкіндік жасау.

Қалыптастыру экспериментінің жұмысы төмендегі жоспар бойынша жүргізілді:

Жетекшінің басқаруымен жүргізілетін студенттердің өзіндік жұмыстары, әр түрлі шаралар және де мастер кластар және т.б. клубтық іс-әрекет формасында шығармашылық әрекеттер ұйымдастыру.

Оқу үдерісінен тыс (бос уақытта) клубтық іс-әрекеттер негізінде шығармашылықтың барлық формаларында айналысуға студенттерді ұйымдастыру.

Клубтық іс-әрекет негізінде жұмыс күнтізбелік-тақырыптық жоспардың мақсат-міндеттерін толықтай орындау.

Сабақтан тыс кезеңдерде студенттердің клубтық іс-әрекет арқылы шығармашылық белсенділіктерін қалыптастыруға әрі қарай дамытып шыңдауға толықтай мүмкіндік жасау (материалдық, моральдық, базалық).

Педагогикалық-тәжірибелік жұмыста студенттердің шығармашылық белсенділігін қалыптастыру барысындағы, қалыптастыру кезеңінде бейнеленген құрылымдық-мазмұндық модельдегі зерттеуші сапаның оқу үдерісінен тыс өзгермелі жағдайлар мен оған қойылатын талаптар ескеріліп отырды.

Сонымен, жоғары оқу орнында білім беру үдерісінен тыс клубтық іс-әрекет арқылы студенттердің шығармашылық белсенділіктерін қалыптастыру бойынша түрлі іс-шаралар жасалып, өткізілді. Студенттердің сауалнама жауаптары бойынша талдау жасалынды:

Шығармашылық ұғымына қандай сипаттама берер едіңіз?

– 32%-ы «шығармашылық» ұғымына бұл әрбір тұлғаның бойында кездесетін, кейбірлерінде айқын, ал кейбір адамдарда жасырын тұратын тұлға қабілеті, қиялдан туындайтын, ішкі сезім жан дүниеден туындаған көрініс, ақыл-ойдың жиынтығы, еңбекпен келген ізденістің жиынтығы, табыстарға, жеңістерге жету барысы – адам ойының жемісі деп дұрыс әрі нақты жауаптар бере алды.

– 28%-ы «шығармашылық» ұғымына нақты әрі жүйелі жауап алынған жоқ. Олардың ойынша шығармашылық ол әр адамның өзінше түсіне алулары, кез келген тұлғаның жаны қалаған тақырыпта ойлануы, өз ойын жеткізуі, білімін жетілдіруі, күні бүгінге дейін шұғылданып жүрген жұмыс барысы, өзі ұнатқан тақырып бойынша іздену үдерісі, тек өз саласында ғана шығармашылық әрекетпен айналысуы деп түсіндірді.

– 40%-ы сұраққа өте салғырт жауап берген. Олар сұрақ бойынша белсенділікті арттыру, ақыл-ойын жетілдіру, өмірлік жағдайдан туындайтын үдеріс, шығармашылық ол әрбір адамда кездесе бермейді, тек дарынды, өте ақылды, әнші, суретшілерде ғана болады, ол тек сабақ барысында қажет, бағалануы өте ұзақ, мен үшін маңызды деп танымаймын деген жауап берді.

Педагог маманның қызмет саласында, шығармашылық іс-әрекеті қаншалықты қажеттілік тудырады? – деген сұраққа студенттердің:

– 32%-ы әрбір маманның қызмет саласында шығармашылық танытуы міндетті, себебі әрбір педагоғ шығармашылық әрекет жасау арқылы ғана білімін жетілдіре, дамыта алады, егер де шығармашылық тудыратын әрекеттермен айналыспаса, онда нағыз педагоғ маман бола алмайды. Егерде көп ізденетін, әр сабақты шынайы, қызықты, үнемі ізденіс үстінде жүретін, әртүрлі шығармашыл ойлар ойлайтын болса, онда нағыз білімді, білікті, талантты ұстаз болады. Егер де ұстаз нағыз шығармашыл, терен ойлы, жанашылдықты, креативті жақсы көретін болса онда алдында отырған оқушы да болашақта шығармашыл тұрғыда ойлана алатын тұлға болып қалыптасады. Шығармашылық арқылы балаларды шығармашыл тұрғыда ойланып жұмыс жасауға үйрете алады. Шығармашыл болу заман әрі мемлекет талабы болып отыр. Сонда ғана ізденімпаз, тәрбиелі ұрпақ шығады – деп дұрыс жауап берген.

– 47%-ы қажет, себебі, шығармашыл болмаса – педагоғ бола алмайды, яғни, білімді, білікті, дарынды тұлғаларды тек қана шығармашыл педагоғ ғана дайын шығара алады. Педагоғикалық қызмет саласына дайындалуда әрбір студент әр түрлі шығармашылық, іскерлік түрлерін үйрену арқылы өз білімін дамытуы қажет – деп жауап берген.

– 21%-ы болашақ педагоғтың қызмет саласында шығармашылық танытпаса да болады немесе оның мүлдем керегі де жоқ деп жауап берген. Олардың ойынша педагоғтың шығармашылық іс-әрекеті кейбір пәндерде керек болмаса, барлық жағдайда керек етпейді, өйткені барлық тұлғаны шығармашылыққа тарту мүмкін емес, тек қана жақсы қарым-қатынас, өзін көрсетуі үшін, басқа салаларды игеру үшін қажет немесе үздік атануы үшін – деп жауап берген.

Қазіргі таңда оқу орныңызда болашақ мамандығыңызды игеру жағдайында қандай да бір шығармашылық әрекетпен айналысып жүрісіз бе? – деген сұраққа студенттердің:

– 38%-ы мамандықты игеру барысында әртүрлі клубтық іс-әрекеттермен айналысу, қызықты ұйымдарға, үйірмелерге мүше болу әрі қатысу арқылы шығармашылық белсенділіктерін шыңдап, дамытып жүргендіктері туралы жауап берген.

– 62%-ы болашақ мамандықты игеру барысында клубтық бірлестіктерге қатыспайтындығын, ешқандай шығармашылық жұмыстармен айналыспайтындықтары туралы мәлімет берген.

«Клубтық іс-әрекет» дегеніміз не? – деген сұраққа студенттердің:

– 39%-ы ия, бұл ұғым таныс. Себебі, өзім де сондай клубтық іс-әрекет түрлерімен айналысамын, қатысамын, мүшемін, онда біз өз қабілеттерімізді шыңдаймыз, ой бөлісеміз, жаңа орта қалыптастырамыз, қызықты оқиғалармен бөлісеміз және де ең бастысы өзімізді дамытамыз, пайдалы әрі ұнайтын іс-әрекетпен айналысамыз деп жауап берген. Бір емес бірнеше клуб, орталықтарға мүшеміз деген студенттер де болды.

– 26%-ы «клубтық іс-әрекет» деген ұғымға? Ия оқу орнымдағы клуб, орталықтар бар және оларға тіркеліп қойғанмын, бірақ барғым келмейді деп қысқа жауап берген.

– 21%-ы «клубтық іс-әрекет» дегенді синонимдес сөздер арқылы жауап берген.

– 14%-ы «клубтық іс-әрекеттің» не екендігін білмейді.

Шығармашылық белсенділігіңізді дамытуда қандай клубтық немесе басқалай ұйымдарда мүшелікте немесе байланыста жүрсіз? – деген сұраққа студенттердің:

– 28%-ы шығармашылық белсенділіктерін арттыруда өздеріне ұнайтын, қолөнер, пікірталас, өзгелерге көмек көрсететін, табиғатты аялайтын секілді клубтық ұйымдарға мүше екендіктері туралы айтқан болатын.

– 36%-ы шығармашылық белсенділіктерін арттыруға қолы босаған уақыттарда ғана барып тұратындықтарын және де шынайы қарым-қатынастан ғөрі интернет желісі арқылы өз беттерінше дамытуды қалайтындықтары туралы жауап берген.

– 19%-ы шығармашылық белсенділікті арттыруда ұнаған іс-әрекет түрлерімен айналысамыз, сол біз үшін өзімізді дамыту жолы деп түсінеміз, клубтық бірлестіктерге мүше емеспіз деген жауап болды.

– 17%-ы мүлдем өздерін шығармашыл тұрғыда дамытпайтындықтары туралы жауап берген.

Қандай да бір клубтық ортада тіркелгенсіз бе? Тіркелген болсаңыз ұйымның атауы? Оның басқалардан ерекшелігі неде? – деген сұраққа студенттердің:

– 52%-ы ия тіркелгенмін. Клуб атауын, онда немен айналысатындықтары туралы, мақсат-міндеттерін айқын түрде айтып, нақты жауап берген;

– 38%-і ия, тіркелгенмін, бірақ атауын өзім де ұмытып қалдым деп жауап берген;

– 13%-ы мүлдем жауап бермеген. Алғашқыда клубтық орталықтар деген атауды да дұрыс мағынада түсінбеген.

Клубта (орталықтарда) қандай шығармашылық іс-әрекет түрлерімен айналысасыздар?

– 64%-ы әр түрлі шығармашылық іс-әрекет түрлерімен айналысамыз. Мысалға, актерлік шеберлік, сөйлеу мәдениетіне үйрету, түрлі қолөнер бұйымдарын жасау, қойылымдар кою, танымал тұлғалармен кездесу, концерттік шаралар ұйымдастыру және т.б. осы секілді шығармашылық түрлерімен айналысамыз. Сонымен қатар, ұжыммен достық қарым-қатынас орнатуға тырысамыз деп жауап қайтарған болатын.

– 36%-ы бекітілген ережеге сай іс-әрекет түрлерімен айналысамыз. Негізінен тек өзімен ұнайтын шығармашылықтың бір түрімен ғана айналысамын деп жауап берді.

Клуб (орталық) жастарға не береді?

– 30-ы я (клуб, орталықтардың) берері мол. Өз бойларымыздағы ізгі қасиеттерді танытуға, мәдениеттілікке, шығармашыл, жаңашыл болуға, жасырын жатқан таланттарды ашуға, жақсы қарым-қатынас орнатуға, әрқашан белсенді болуға үйретеді.

– 43%-ы өз қызығушылықтары үшін қажет секілді. Клуб, орталықтарда өзіне ұнайтын іс-әрекет түрлерімен айналысқан, әрине қызықты, бірақ соншалықты берері мол деп айта алмаймын деп жауап берген.

– 27%-ы білмеймін. Мен үшін берері жоқ секілді деп жауап берді.

Сіз қатысатын (клуб, орталық) несімен ұнайды?

– 69%-ы орталықта уақытымызды қызықты әрі тиімді өткіземіз. Ең бастысы достық қарым-

қатынас бірінші тұрады. Барынша бір-бірімізге қолдау көрсетуге тырысамыз. Түрлі тақырыптар төңірегінде сөз қозғап пікір алмасамыз және де қолөнер бұйымдарын жасап көрмелер, шығармашылық кештер ұйымдастырамыз, жағымды эмоциялар аламыз. Ең бастысы бос уақытымызды тиімді өткіземіз.

– 31%-ы жаңа достар табасың. Жаныңа жақын нәрселермен шұғылданысың. Ең бастысы сабақ уақытынан тыс. Сауалнамадан алынған мәліметтерді төмендегі кестеде орналастырдық.

Студенттердің жауаптарын талдау барысында мынадай тұжырым жасадық: клубтық іс-әрекеттер арқылы студенттердің шығармашылық белсенділігін дамыта отырып қалыптастыру үшін бірқатар білім мен біліктердің болуы міндетті. Әрқашан шығармашылық ізденісте болу, жаңаны дамытуға, заман талаптарына сай болуға, түрлі ақпараттармен қанық болуға және оқу барысының ерекшеліктерін ұғынуға және нақты нәтижені беру барысында арнайы білім мен дағдыларды қажет етеді.

Осы орайда үшінші шартта көрсетілгендей – педагогикалық эксперимент жұмысымызда қарастырған мақсат-міндеттерге байланысты арнайы «Шабыт» студенттер шығармашылық клубының күнтізбелік-тақырыптық жоспары бойынша жұмыс жүргізуді қажет етеді. «Шабыт» студенттер шығармашылық клубының жұмысының күнтізбелік-тақырыптық жоспары әртүрлі тақырыпта және жүргізілу формасына байланысты келесідей тақырыптар бойынша жүргізіледі. (3-кесте)

3-кесте – «Шабыт» студенттер шығармашылық клубының жұмыс күнтізбелік-тақырыптық жоспары

№	Іс-шараның атауы	Жүргізілу формасы	Шараға қатысушылар
1	«Өнер тапқыштар»	Сайыс	«Шабыт» клубы мүшелері
2	«Б. Байқадамов шығармашылығына арналған хор концерті»	Концерттік кеш	«Шабыт» клубы мүшелері
3	«Ұшқан ұяға – тағзым» Сержан-Әлі Әлібек	Шығармашылық кеш	«Шабыт» клубы мүшелері
4	«Күз кереметі»	Көрме	«Шабыт» клубы мүшелері
5	«Утилитарлы көрме»	Қолөнер түрлері	«Шабыт» клубы мүшелері
6	«Жаса Қазақстан»	Флэшмоб	«Шабыт» клубы мүшелері
7	«Квиллинг әдісі»	Мастер класс	«Шабыт» клубы мүшелері
8	«Шашбауы сылдырлаған бұрымды қыз»	Шаш өрімінен сайыс	«Шабыт» клубы мүшелері

«Өнер тапқыштар» Мақсаты: Студенттердің қарым-қатынас мәдениетін орнату, шығармашылық көзқарас пен ізденушілікті дамыту, әр түрлі жобалау әдістемесінің түрлері, деңгейлері туралы түсініктерін қалыптастыру және студенттердің меңгерген білімдерін практикада қолдана білу қажеттілігіне баули отырып, зерттеу мен жоба жасауға мақсатты әрі жүйелі түрде бағыттау, студенттерді өз жұмыстарын жоспарлауға үйрету.

«Б. Байқадамов шығармашылығына арналған хор концерті» концерттік кеіш. Мақсаты: студенттерді шығармашылық бір саласы хор өнерімен таныстыру, музыкалық сауаттылықтарын қалыптастыра отырып, әсемдікке, этика мен эстетикаға, адалдыққа үйрету.

«Ұшқан ұяға – тағзым» Сержан-Әлі Әлібек, шығармашылық кеіш. Мақсаты: Сержан-Әлі Әлібектің шығармашылығымен студенттерді кеңінен таныстыру, өнер жолының қыр-сырларын ашу, жеке шығармашылығымен, жаңалықтарымен бөлісу болды.

«Күз кереметі» көрме. Мақсаты: Студенттерге күз айының қыры мен сырын, қайталанбас әдемілігін көрсету және де алтын күздің кереметін түрлі қол бұйымдарын жасау арқылы ашып көрсету.

«Унитарлы көрме» қолөнер түрлері. Мақсаты: Студенттерге адам қолынан келмейтін дүние жоқ екендігін көрсету. Егер де адам қаласа керексіз заттардан да керемет дүниелер ойлап шығаруға болатынына көз жеткізу. Барынша шығармашыл болуға, шығармашыл ойлануға үйрету.

«Жаса Қазақстан» флэшмобы. Мақсаты: Еліміздің еңсесін тіктетіп, мемлекетімізді мығымдап берген, халқымызды әлемге танытып, алаш баласының абыройын ақсақатқан Елбасының өмір жолынан үлгі ала отырып Отанын, халқын сүйуге, ержүректілікке, азаматтылыққа, патриоттық сезімге тәрбиелеу. Білім алушылардың жүрегінде Елбасына деген сүйіспеншілік сезімін ояту, құрметтеу. Студенттер бойына сергектік пен сенімділікті қалыптастыру, жағымды көңіл күй сыйлау.

«Квиллинг әдісі» мастер класс. Мақсаты: Студенттерге квиллинг өнері туралы теориялық мәлімет беру. Теориялық мәліметті шығармашылық жұмыспен ұштастыру және үйлесімділікті сақтай білуге, шыдамдылыққа тәрбиелеу.

«Шапшауы сьлдырлаған бұрымды қыз» шаш өрімінен сайыс. Мақсаты: қазақ қызының бойындағы ұлттық дәстүрімізге сай әдептілік, көріктілік, ептілік, инабаттылық, кішінейілді-

лік, сұлулық т.б. жан-жақты ұлттық қасиеттерін таныта білу, қазақ халқының ұлттық өнерін, салт-дәстүрін дәріптеуге үйрету, студенттеріміздің танымдық және шығармашылық қабілетін, эстетикалық талғамын, шеберлігін дамыту, көпшілік алдында өзін-өзі ұстай білуге, мейірімділікке тәрбиелейді.

Студенттердің шығармашылық белсенділігін клубтық іс-әрекетте қолдану арқылы қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделіндегі негізгі өлшемдері: клубтық іс-әрекеттерге қызығушылығы және қажетсінуі; шығармалық белсенділіктерін клубтық іс-әрекеттер арқылы қалыптастырудағы білім мазмұны; шығармашылық белсенділік негізінде клубтық іс-әрекеттерді қолдану, білім, білік, дағдыларын қалыптастыру қарастырылған екен. Құрылымдық мазмұндық өлшемдерге сай көрсеткіштер негізінде студенттердің шығармашылық белсенділігінің қалыптасуының үш деңгейі (жоғары, орта, төмен) белгіленген (4-кесте).

Осы деңгейлерді негізге ала отырып, біздер зерттеу нәтижелерін диагностикалық талдау үшін В.С. Черепановтың педагогикалық зерттеулердегі эксперттік бағалау әдістемесінің негізінде χ^2 (хи-квадрат) өлшемі әдісін [9] қолданып, оны мына төмендегі формула бойынша өрнектейміз:

$$\chi^2 = \frac{1}{N_1 \cdot N_2} \cdot \sum_{i=1}^C \frac{(N_{1i} \cdot O_{2i} - N_{2i} \cdot O_{1i})^2}{O_{1i} + O_{2i}} \quad (1)$$

Мұндағы:

N_1 – эксперименттік топтағы студенттер саны;

N_2 – бақылау тобындағы студенттер саны;

O_{1i} – i -ші деңгейдегі қалыптасқан әрекеті бойынша эксперименттік топ студенттер саны;

O_{2i} – i -ші деңгейдегі қалыптасқан әрекеті бойынша бақылау тобы студенттерінің саны;

C – деңгейлер саны (i).

Бұл формула әр деңгейде 5 адамнан кем болмаған жағдайда ғана қолданылады.

Егер қандай да бір деңгейде 5 адамнан кем болмаған жағдайда ғана қолданылады.

Егер қандай да бір деңгейде адам саны 5-тен кем болмаса, онда мұндай жағдайда деңгейлер біріктіріліп, «хи-квадрат» өлшемі мына формула бойынша есептеледі:

$$\chi^2 = \frac{N(O_{11} \cdot O_{21} - O_{12} \cdot O_{22})^2}{N_1 \cdot N_2 (O_{11} + O_{21})(O_{12} + O_{22})} \quad (2)$$

Мұндағы, N – барлық студенттер саны;

N_1 – эксперимент топтағы студенттер саны;

N_2 – бақылау тобындағы студенттер саны;

O_{11} , O_{21} – төменгі деңгейді көрсеткен эксперименттік және бақылау тобындағы студенттер саны;

O_{12} , O_{22} – жеткілікті деңгейді көрсеткен эксперименттік және бақылау тобындағы студенттер саны;

Студенттердің шығармашылық белсенділігінің қалыптасуының өсу динамикасын зерт-

теуде біз орташа көрсеткішті ОК-ні қолдандық. Орташа көрсеткіш мына формула бойынша есептеледі:

$$OK = \frac{(a+2b+3c)}{100}, \quad (3)$$

мұндағы, a – төмен, b – орта, c – жеткілікті деңгейдегі студенттердің әрекеттерінің пайыздық көрсеткіштері.

4-кесте – Педагогикалық эксперимент жұмысының анықтау кезеңінің көрсеткіші (% есебімен)

Компоненттер	Топтар	Студ. саны	Деңгейлері						ОК	НК	x
			төмен		орташа		жоғары				
			студ. саны	%	студ. саны	%	студ. саны	%			
Мотивациялық-құндылықтық	ЭТ	47	23	44	19	42	5	14	1.7	0.10	0,56
	БТ	59	27	46	19	37	13	17	1,71		
Мазмұндық	ЭТ	47	17	37	21	41	10	22	1.85	1,05	0,59
	БТ	59	23	23	27	43	9	17	1,77		
Әрекеттік	ЭТ	47	7	15	20	36	12	30	1.96	1,14	0,95
	БТ	59	24	24	24	36	11	18	1,72		

Педагогикалық экспериментті зерттеудің әсерлігі нәтижелік коэффициентімен тексеріледі (НК):

$$НК = \frac{OK_{\text{эксп. топ}}}{OK_{\text{бак. тобы}}}, \quad (4)$$

мұндағы, $OK_{\text{эксп. топ}}$ – эксперимент топтың орташа көрсеткіші;

$OK_{\text{бак. тобы}}$ – бақылау тобының орташа көрсеткіші.

Педагогикалық эксперименттің анықтау кезеңіндегі бірінші кезекте экспериментті топтың 52 студенті, бақылау тобының – 55 студенті бойынша зерттеу нәтижелер алынып (4-кесте) көрсетілді.

Кестедегі мәліметтер бойынша студенттердің шығармашылық белсенділіктегі мотивациялық-құндылықтық компонентінің даму динамикасының орташа көрсеткіші (3) есептеледі.

$$x^2 = \frac{1}{47 \cdot 59} \cdot \left(\frac{(47 \cdot 27 - 59 \cdot 23)^2}{23 + 27} + \frac{(47 \cdot 19 - 59 \cdot 19)^2}{19 + 19} + \frac{(47 \cdot 13 + 59 \cdot 5)^2}{5 + 13} \right) = 0,56.$$

Осылайша біз анықтаушы кезеңіндегі кестедегі мәліметтер бойынша студенттердің шығармашылық белсенділігін клубтық іс-әрекеттер арқылы қалыптастырудың мотивация-

Эксперименттік топтың орташа көрсеткіші:

$$OK_{\text{эксп. топ}} = \frac{(44 + 2 \cdot 42 + 3 \cdot 14)}{100} = 1,7$$

Бақылау тобының орташа көрсеткіші:

$$OK_{\text{бак. тобы}} = \frac{(46 + 2 \cdot 37 + 3 \cdot 17)}{100} = 1,71$$

Эксперименттік зерттеудің әсерлігін нәтижелік коэффициентімен (4) тексеріледі (НК):

$$НК = \frac{OK_{\text{эксп. топ}}}{OK_{\text{бак. тобы}}} = \frac{1,7}{1,71} = 1,10$$

Зерттеу нәтижелерін талдау үшін біз x^2 (хи-квадрат) көрсеткіші әдісін (1) қолданып, мына төмендегі формула бойынша есептеледі:

лық-құндылықтық, мазмұндық және әрекеттік компоненттерінің даму динамикасын жоғарыда көрсетілген формулалар (1,3,4) бойынша есептедік. Педагогикалық эксперименттің анықтау

кезеңіндегі студенттердің шығармашылық белсенділіктерін клубтық іс-әрекеттер арқылы қалыптастырудың мотивациялық-құндылықтық,

мазмұндық және әрекеттік компоненттерінің диагностикалық талдау нәтижелері төмендегі суреттерде көрсетілген (1, 2, 3-суреттер).

1-сурет – Клубтық іс-әрекеттер арқылы шығармашылық белсенділігінің мотивациялық-құндылықтық компонентін анықтау нәтижелері

2-сурет – Клубтық іс-әрекеттер арқылы шығармашылық белсенділігінің мазмұндық компонентін анықтау нәтижелері

3-сурет – Клубтық іс-әрекеттер арқылы шығармашылық белсенділігінің әрекеттік компонентін анықтау нәтижелері

Педагогикалық эксперименттің анықтау кезеңіндегі студенттердің клубтық іс-әрекеттер арқылы шығармашылық белсенділігінің мотивациялық-құндылықтық, мазмұндық және әрекеттік компоненттері төмендегідей анықталды.

Мотивациялық-құндылықтық компонент бойынша:

1) төмен деңгей эксперимент топта – 44%, бақылау тобында – 46%;

2) орта деңгей эксперименттік топта – 42%, бақылау тобында – 37%;

3) жоғары деңгей эксперимент топта – 14%, бақылау тобында – 17%.

Мазмұндық компоненті бойынша:

1) төмен деңгей эксперимент топта – 37%, бақылау тобында – 40%;

2) орта деңгей эксперименттік топта – 41%, бақылау тобында – 43%;

3) жоғары деңгей эксперимент топта – 22%, бақылау тобында – 17%.

Әрекеттік компоненті бойынша:

1) төмен деңгей эксперимент топта – 34%, бақылау тобында – 46%;

2) орта деңгей эксперименттік топта – 36%, бақылау тобында – 36%;

3) жоғары деңгей эксперимент топта – 30%, бақылау тобында – 18% көрсетті.

Осылайша педагогикалық эксперимент жұмысы көрсетін отырғандай студенттердің шығармашылық белсенділігін қалыптастыруға клубтық іс-әрекеттер маңызы ерекше. Клуб – студенттердің шығармашылығын, ұйымшылдығын, қызығушылығын, ізденушілігін, актерлік шеберлігін, ойлау мәдениетін және т.б. қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Қорытынды

Қазіргі таңда елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім кеңістігіне енуге бағытталуда және студенттердің шығармашылық белсенділігін қалыптастыруда білімнің үйлесімділігімен қатар, жеке дербес ерекшелігіне, қабілеттеріне сәйкес бағдар ұстауды талап етуде. Сондықтан бүгінгі таңда жоғары оқу орындарының оқыту үдерісінде студенттердің шығармашылық мүмкіндіктеріне мән беріліп және олардың өздігінен дамуына әсер ететін өзіндік белсенділіктерін қалыптастыру мәселелері педагогикалық тұрғыдан ғылыми-зерттеуде көкейкесті мәселе болып отыр. Жаңа заман талабына сай білім беру мен шығармашылыққа баулу – бүгінгі таңда өзекті мәселе. Шығармашылық қабілеті мол, жан-жақты дамыған адамзатты тәрбиелеуде жаңа педагогикалық дағдылар мен біліктер қажет. Клуб – мақсаттары, мүдделері, қызығушылықтары бір адамдардың ерікті бірлестігі. Тұрақты мүшелері және белгілі бір уақыттан бері жалғастырып келе жатқан жұмыстары клубтардың басты белгісі болып табылады, яғни клуб бір тақырыппен немесе тапсырмалармен ғана емес, мүшелерінің өз еріктерімен және бастамаларымен жүзеге асырып келе жатқан жұмыстарымен де айырықшаланады. Өзара еркін қарым-қатынас адамдар үшін өте пайдалы, әрі тиімді. Олар басқосуларында өзара ақпарат алмасып, оқығандықтарын ортаға салады, білгендері бойынша тәжірибе, пікір алысады, бір-біріне ақыл-кеңестерін айтып, қиналғандарға көмек қол ұшын береді. Клубтық жұмыстар – студенттерді қызықтыратын іс-әрекет саласында өз мүмкіншіліктерін сынайтын, шындайтын ынтымақ пен қарым-қатынас ортасы.

Әдебиеттер

- 1 Читякова Н.А. Художественная культура греческого мира // Художественная культура в докопиталистических формациях. Структурно-типологическое исследование. – Л., Изд-во ЛГУ, 1984, с.153-156.
- 2 Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары. – Алматы, 1995. – 520 б.
- 3 Монтень М. Опытты: в 3-х книгах. Книга первая. – М., 1991. – 339 с.
- 4 Сэт Э.К. Творческая активность как неперемное условие формирования педагога-музыканта // Вопросы педагогики и психологии. – № 69. – 1970. 26-41 с.
- 5 Овчарова Т.Н. Творчество как деятельность: Тезисы докладов. – Горкий, 1982. 70-71б.
- 6 Төленова Ұ.Б. Тұлға қалыптастырудағы танымдық қызығушылықтың педагогикалық негізі: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы, 2008. – 89 б.
- 7 Жарков А.Д. Технология культурно-досуговой деятельности: текст. / А.Д. Жарков. – М.: Изд-во «Профиздат», 2000. – 287 с.
- 8 Таубаева Ш.Т. Педагогиканың философиясы және әдіснамасы: оқулық. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 345 б.
- 9 Черепанов В.С. Экспертные методы в педагогике. – Пермь: ПГПИ. – 1988. – 83 с.

10 Жунусова Л.Б. Клуб бірлестіктері мен үйірме жұмыстары // Мир учителя. Режим доступа <https://worldofteacher.com/7575-klub-brlestkter-men-yrme-zhmystary.html> Дата доступа: 31.12.2015

References

- 1 Chityakova, N. (1984). Khudozhestvennaya kul'tura grecheskogo mira [The artistic culture of the Greek world]. Khudozhestvennaya kul'tura v dokopitalisticheskikh formatsiyakh. Strukturno-tipologicheskoye issledovaniye [Artistic culture in pre-capitalist formations. Structural typological research]. Leningrad, Publishing House of Leningrad State University, p. 153-156.
- 2 Altynsarin, Y. (1995) Tandamaly shygarmaly [Selected works]. Almaty, 520.
- 3 Montaigne, M. (1991) Opyty: v 3-kh knigakh [Experiments: in 3 books. Book One]. Moscow, 339.
- 4 Seth, E.K. (1970) Tvorcheskaya aktivnost' kak nepremennoye usloviye formirovaniya pedagoga-muzykanta [Creative activity as an indispensable condition for the formation of a teacher-musician]. Voprosy pedagogiki i psikhologii [Questions of pedagogy and psychology]. 69. 26-41.
- 5 Ovcharova, T.N. (1982). Tvorchestvo kak deyatelnost' [Creativity as an activity], Tezisy dokladov [Theses reports]. Gorkiy, 70-71.
- 6 Toleshova, U.B. (2008) Tulga kalyptastyrudagy tanyndyk kyzygushylyktyn pedagogicalyk negizy [Pedagogical basis of cognitive interest in the formation of personality]. Oku-adistemelik kural [Educational textbook]. Almaty, 89.
- 7 Zharkov, A.D. (2000). Tekhnologiya kul'turno - dosugovoy deyatelnosti [Technology cultural - leisure activities]. Moscow: Profizdat Publishing House, 287 p.
- 8 Taubayeva, Sh. T. (2015). Pedagogik gane filosofi adicemecs. Okulyk [Philosophy and methodology of pedagogy. Textbook]. Almaty: Kazakh University, 345.
- 9 Cherepanov, V.S. (1988). Ekspertnyye metody v pedagogike [Expert methods in pedagogy]. Perm: PSPI. 83.
- 10 Zhunusova LB (2015). Klub birlestikteri men uyirme jumystari [Club associations and club]. Mir Uchitelya [World of Teacher]. Retrieved from <https://worldofteacher.com/7575-klub-brlestkter-men-yrme-zhmystary.html> (In Kazakh)